УДК 821.162.1.09:7.04
https://doi.org/10.17721/psk.2026.42.436-450

Лілія Корнільєва
ORCID 0000-0003-4496-0663

ПРОБЛЕМА МІФОЛОГІЗАЦІЇ ОБРАЗУ МАРІЇ ВАЛЕВСЬКОЇ В РОМАНІ ВАЦЛАВА ГОНСЬОРОВСЬКОГО «ПАНІ ВАЛЕВСЬКА» (1904) У КОНТЕКСТІ ПОЛЬСЬКОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ

Анотація. *У статті досліджується проблема міфологізації образу Марії Валевської в романі Вацлава Гонсьоровського «Пані Валевська» (1904) у контексті польської та загальноєвропейської культурних традицій. Проаналізовано взаємозв'язок між історичною постаттю Валевської, її мемуарно-біографічними репрезентаціями та художньою інтерпретацією, запропонованою письменником. Особливу увагу зосереджено на тому, як у художньому творі образ історичної особи набуває символічного значення, утілюючи ідею національної ідентичності та патріотичного служіння. Розглянуто функціонування образу Валевської в польській культурній пам'яті, його зв'язок із наполеонівською легендою та романтичною традицією. Обґрунтовується теза про поступову «монархізацію» образу героїні, яка в романі набуває рис посередниці між владою та нацією. Також простежено типологічні паралелі між образами Марії Валевської та Марії Лещинської як двома моделями репрезентації Польщі у французькому культурному просторі. Зроблено висновок, що роман В. Гонсьоровського відображає не стільки історичну біографію Валевської, скільки механізми формування національного культурного міфу.*

Ключові слова: *Марія Валевська, Вацлав Гонсьоровський, міфологізація, польська література, культурна пам'ять.*

Інформація про автора: *Корнільєва Лілія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

Електронна адреса: *kornileva.lm@hnpu.edu.ua*

CC License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
© Корнільєва Лілія, 2026

Liliia Kornilieva

THE MYTHOLOGIZATION OF MARIA WALEWSKA'S IMAGE IN WACŁAW GĄSIOROWSKI'S *PANI WALEWSKA* (1904): POLISH AND PAN-EUROPEAN CULTURAL CONTEXTS

Abstract. *The article examines the problem of the mythologization of Maria Walewska's image in Wacław Gąsiorowski's novel "Pani Walewska" (1904) within the context of Polish and broader European cultural traditions. The study focuses on the transformation of a historical personality into a literary and cultural construct whose significance extends beyond the boundaries of individual biography and private history. Particular attention is devoted to the relationship between the historical figure of Walewska, her memoiristic and biographical representations, and the literary image created by Gąsiorowski. This approach makes it possible to identify the ways in which historical facts, biographical narratives, cultural stereotypes, and literary conventions interact in the process of constructing a mythologized female image.*

The article analyzes the principal mechanisms of Walewska's literary mythologization, including the idealization of her personality, the romanticization of her relationship with Napoleon, the emphasis on her patriotism, and the interpretation of her personal choices through the framework of a broader national mission. In Gąsiorowski's novel, Walewska is represented not merely as Napoleon's beloved, but as a figure whose private relationship with the emperor acquires political and symbolic significance. Her image becomes associated with the hopes, aspirations, and historical destiny of Poland, while her personal devotion is incorporated into a narrative concerning the national cause. In this respect, the novel participates in the formation and preservation of the Polish Napoleonic legend, transforming an episode of private history into a culturally significant narrative.

Particular attention is paid to the functioning of Walewska's image within Polish cultural memory and to its connection with the Romantic tradition of interpreting historical personalities. The study demonstrates that the literary representation of Walewska is constructed through a combination of historical references and romanticized motifs, including the idealization of feminine beauty, moral purity, self-sacrifice, patriotic devotion, and the exceptional nature of personal love. The article argues that, within the narrative structure of the novel, Walewska undergoes a gradual process of "monarchization": although she does not possess an official political or dynastic status, her social and symbolic position increasingly resembles that of a queenly intermediary

between political power and the nation. Her relationship with Napoleon therefore acquires a significance that goes beyond the private sphere and becomes a literary model of indirect communication between the ruler and the Polish national community.

The study also traces typological parallels between the representations of Maria Walewska and Marie Leszczyńska, whose figures embody two different models of Poland's presence within the French cultural and political sphere. While Leszczyńska represents the institutional and dynastic model of a Polish queen at the French court, Walewska is constructed in Gąsiorowski's novel as an unofficial yet symbolically influential intermediary whose authority derives not from formal status but from personal proximity to the ruler and her association with the Polish national cause. The comparison demonstrates how Polish cultural memory could attach different forms of symbolic meaning to women connected with French monarchic and imperial power.

The article further considers the significance of visual and external markers in the construction of the mythologized female image, particularly the literary symbolism of clothing, simplicity, beauty, and the contrast between natural femininity and courtly magnificence. Such details function not merely as elements of physical description but as cultural signs that contribute to the idealization of the heroine. In this context, Walewska's literary representation is examined alongside broader European narrative patterns associated with queens, princesses, and women close to rulers, in which apparent simplicity and naturalness may become signs of exceptional personal attractiveness and moral value.

The study concludes that Gąsiorowski's "Pani Walewska" should be regarded not simply as a fictionalized biography of a historical woman, but as a literary representation of the mechanisms through which historical memory is transformed into cultural myth. The novel reconstructs Walewska's image according to the needs of a particular national and cultural narrative, elevating her from a historical individual to a symbolic figure associated with Poland, patriotism, feminine devotion, and the Napoleonic legend. Consequently, the mythologized image of Maria Walewska reflects not only the memory of her historical relationship with Napoleon but also the broader processes through which literature creates, preserves, and reshapes collective perceptions of the past.

Keywords: *Maria Walewska, Wacław Gąsiorowski, mythologization, Polish literature, cultural memory.*

Information about the Author: *Liliia Kornilieva, Doctor of Philological Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Foreign Philology at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.*

E-mail: *kornileva.lm@hnpu.edu.ua*

Liliia Korniłjewa

PROBLEM MITOLOGIZACJI WIZERUNKU MARII WALEWSKIEJ W POWIEŚCI WACŁAWA GĄSIOROWSKIEGO "PANI WALEWSKA" (1904) W KONTEKŚCIE POLSKICH I OGÓLNOEUROPEJSKICH TRADYCJI KULTUROWYCH

Abstrakt. *Artykuł poświęcono problematyce mitologizacji wizerunku Marii Walewskiej w powieści Wacława Gąsiorowskiego "Pani Walewska" (1904) w kontekście polskiej i ogólnoeuropejskiej tradycji kulturowej. Analizie poddano wzajemne relacje między postacią historyczną Walewskiej, jej reprezentacjami pamiętnikarskimi i biograficznymi a interpretacją literacką zaproponowaną przez pisarza. Szczególną uwagę zwrócono na sposób, w jaki w utworze literackim postać historyczna nabiera znaczenia symbolicznego, ucieleśniając ideę tożsamości narodowej i służby patriotycznej. Omówiono funkcjonowanie wizerunku Walewskiej w polskiej pamięci kulturowej, jego związki z legendą napoleońską oraz tradycją romantyczną. Uzasadniono tezę o stopniowej „monarchizacji" wizerunku bohaterki, która w powieści zyskuje cechy pośredniczki między władzą a narodem. Prześledzono również typologiczne paralele między wizerunkami Marii Walewskiej i Marii Leszczyńskiej jako dwiema modelowymi reprezentacjami Polski we francuskiej przestrzeni kulturowej. W konkluzji stwierdzono, że powieść W. Gąsiorowskiego odzwierciedla nie tyle historyczną biografię Walewskiej, ile mechanizmy kształtowania mitu kulturowego.*

Słowa kluczowe: *Maria Walewska; Wacław Gąsiorowski; mitologizacja; literatura polska; pamięć kulturowa.*

Informacja o autorze: *Liliia Mykołajiwna Korniłjewa — doktor nauk filologicznych, profesor, dziekan Wydziału Filologii Obcych Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H. S. Skoworody.*

E-mail: *kornileva.lm@hnpu.edu.ua*

Образ Марії Валевської належить до тих літературних образів, які існують одночасно в кількох площинах: історичній, політичній, культурній та міфологічній. Серед дослідників та авторів, які зверталися до історії Марії Валевської, її стосунків із Наполеоном і проблеми формування історичного міфу про неї, варто назвати Ф. Массона (Masson, 1894), М. Кукеля (Kukiel, 1939, 1957), М. Брандиса (Brandys, 1969), О. Янішевського (Янішевський, 2005), К. Жабокліцького (Żaboklicki, n.d.), А. Невяжного (Nieuwazny, 2001), Т. Ленца (Lentz, 2002) та Ж.

Тюлара (Tulard, 1999). Окремий напрям становлять біографічні праці К. Сазерленд (Sutherland, 1979), А.-Ф. д'Орнано (d'Ornano, 1935), К. Дюфрена (Dufresne, 2004) та Ф. де Бернарді (de Bernardy, 1976).

Дослідники наполеонівської епохи неодноразово звертали увагу на те, що значна частина відомостей про пані Валевську походить із пізніших мемуарних і біографічних джерел, достовірність яких потребує критичної оцінки. Особливу увагу в цьому контексті привертає праця А.-Ф. д'Орнано, у якій політична роль Валевської істотно розширена порівняно з її документально засвідченою участю в суспільно-політичних подіях. М. Брандис показав, що низка тверджень, наведених у цій праці, не має достатнього документального підтвердження, а окремі з них не узгоджуються з відомими історичними фактами. Водночас повністю відкидати свідчення д'Орнано було б неправомірно: використання родинних матеріалів надає його праці джерелознавчого значення, хоча ці матеріали потребують ретельної перевірки.

Критика М. Брандиса також не позбавлена певної однобічності. В. Гонсьоровський створював роман на початку XX століття, коли польська література перебувала під сильним впливом національно-романтичної традиції. Тому постать Валевської набувала символічного значення, а її внутрішні вагання, моральні сумніви й любов до Наполеона отримували патріотичне трактування. Але якщо романтична традиція формувала образ Валевської як героїні-мучениці, то критична історіографія другої половини XX століття значною мірою зосередилася на спростуванні перебільшень її політичної ролі.

У дисертаційному дослідженні О. Янішевського простежується зіставлення трьох рівнів репрезентації постаті М. Валевської у романі В. Гонсьоровського: документально-історичного, мемуарно-апологетичного та художнього. Дослідник наголошує, що письменник свідомо відходив від історичних фактів заради патріотичної та художньої концепції твору.

Саме тому роман В. Гонсьоровського варто розглядати як своєрідний документ польської національної свідомості початку XX століття. Його предметом стає не лише історія жінки, а й історія польських надій. Наполеон постає символом політичного спасіння, а Валевська

— посередницею між нацією та її мрією про свободу. Однак твердження, що героїня стала коханкою Наполеона виключно з патріотичних мотивів, теж видається надмірним спрощенням.

На наш погляд, аналіз роману В. Гонсьоровського доцільно зосередити на проблемі міфологізації образу Валевської та формування історичної пам'яті. Твір розповідає не лише про історичну постать Марію Валевську, а й про те, як національна культура перетворює її на міф.

У європейській літературній традиції образ коханки правителя майже ніколи не обмежується приватною історією любовного зв'язку. Від фавориток французьких королів до жінок, пов'язаних із Наполеоном, література перетворює інтимну біографію на своєрідний міф про близькість до влади. Так постають образи Аньєс Сорель, Діани де Пуатьє, мадам де Помпадур та інших жінок, чиї долі з часом виявляються майже невіддільними від символічного простору монархії.

У випадку Марії Валевської цей культурний механізм набуває особливої складності. Вона увійшла в історію не просто як одна з численних коханок Наполеона, а як жінка, чия близькість до імператора від самого початку була вписана в контекст польського питання. Їхній зв'язок розпочався у Варшаві в 1807 році, коли значна частина польського суспільства покладала на Наполеона надії на відновлення польської державності, а сама Валевська опинилася в ситуації, де приватне почуття перетиналося з очікуваннями її співвітчизників.

На відміну від багатьох скороминущих любовних історій Наполеона, зв'язок із Валевською не завершився разом із польською кампанією. Після знайомства 1807 року їхні зустрічі продовжилися у Франції та Австрії. У 1810 році Валевська народила сина Олександра, батьківство Наполеона підтверджується історичною та генеалогічною традицією. У 1814 році вона прагнула побачитися з коханим, відвідала його на острові Ельба в 1815-му, а востаннє зустрілася з ним уже після Ватерлоо. Отже, перед нами не просто епізод із любовної біографії Наполеона, а тривала особиста історія, що пережила польську кампанію, розлучення імператора з Жозефіною, його другий шлюб і падіння імперії.

Саме тривалість і винятковість цих стосунків сприяли тому, що в літературі Валевська поступово почала поставати не лише як кохан-

ка, а як особлива довірена постать у житті Наполеона. Автор чітко відмежовує образ Марії Валевської від її суперниці Елеонори Огер, яку залишив Наполеон. Він підкреслює, що Марія була більш цільною, шляхетнішою натурою: «...забула про свою інстинктивну неприязнь до Елеонори, забула про усі злосливі плітки про неї, бо бачила в ній саму себе. Того сумного, журного ранку вона розуміла кожний її натяк, усе переживала разом з нею» (Gąsiorowski, 1957, s. 599).

В. Гонсьоровський опиняється перед вибором, адже документально засвідчена біографія історичної постаті не відповідає масштабові того символічного значення, яке він хоче їй надати. Тому між історичною та романною Валевською виникає дистанція. Художній текст заповнює цю лакуну не нейтральною реконструкцією, а системою мотивів, сцен і персонажів, які пояснюють читачеві: ця жінка була важливою не лише для Наполеона, а й для Польщі.

У цьому сенсі показовою є етична модель Валевської. Вона дедалі виразніше постає як жінка, яка приносить приватне почуття в жертву національній меті. Така конструкція легітимізує любовний сюжет у патріотичній літературі: кохання перестає бути лише приватною історією і перетворюється на форму служіння. Саме тому Валевська в пізнішій традиції набуває рис «польської героїні». Історично складне переплетення особистої прихильності, суспільного тиску, політичних очікувань і прагнення до особистого щастя література впорядковує в яснішу символічну конструкцію. Валевська стає тією жінкою, через яку любов до імператора прочитується водночас як любов до Польщі, а її особиста історія — як жіноча версія наполеонівської легенди.

Тому в історії культурної пам'яті М. Валевську доцільно зіставляти не лише з коханками французьких монархів, а з ширшим європейським типом «жінки при владі», чия інтимна близькість до історичної постаті набуває символічного значення. Відмінність Валевської полягає в тому, що її міф не будується винятково на еротичному мотиві.

У романі образ коханки Наполеона поступово набуває рис, які більше пасували б королеві або великій княгині. Її аудієнції просять високопосадовці, вона приймає генералів і ключових політиків, через неї передають прохання, сподівання й політичні очікування. Її салон набуває рис

своєрідного неофіційного двору. Це наближає Валевську до образу королеви, адже в європейській монархічній традиції королева була не лише дружиною монарха, а й посередницею між владою та підданими, фігурою, до якої зверталися з проханнями, петиціями чи за заступництвом. Отже, можна говорити про своєрідну «монархізацію» образу Валевської.

В. Гонсьоровський створює альтернативний міф, у якому Польща, яка після поділів втратила монарха, королівський двір і державність, символічно відновлює їх через постать жінки, яка опинилася поруч із наймогутнішим володарем Європи. Валевська постає не просто коханою Наполеона, а своєрідною «некоронованою королевою» польської надії.

У польській історичній пам'яті існує особливий тип жіночого образу — польки, чия особиста доля перетинається з історією Франції. Через таких постатей польська культура осмислює не лише жіночу долю, а й власне місце в європейській історії. У цьому контексті закономірно виникає асоціація з Марією Лещинською — польською принцесою, яка народилася в родині вигнаного польського короля Станіслава Лещинського, а після шлюбу з Людовіком XV у 1725 році стала королевою Франції. Вона народила десятьох дітей, а через свого сина — дофіна Людовіка — стала бабусею трьох майбутніх французьких королів: Людовіка XVI, Людовіка XVIII та Карла X. Вона залишалася королевою до смерті у 1768 році, що зробило її однією з найдовше правлячих королев Франції (Germann, 2015).

Можливо, саме тому польська література так охоче поверталася до Валевської: після королеви Лещинської це була друга полька, чиє ім'я міцно ввійшло до французької історичної пам'яті. Гонсьоровський міг працювати з цією асоціацією, хоча пряме літературне наслідування потребувало б текстологічних та історико-літературних доказів. Його роман писався не як суворе історичне дослідження, а як патріотична історична белетристика. Для польського читача початку XX століття Франція була не просто іншою державою, а традиційним союзником і культурним орієнтиром.

Між Лещинською та Валевською виникає своєрідний типологічний зв'язок: одна є польською жінкою на французькому престолі, інша — польською жінкою поруч із французьким імператором. Одна наближається до центру влади офіційно, інша — приватно. Одна є королевою

Франції, інша не має жодного офіційного статусу, але в уяві В. Гонсьоровського поступово наділяється майже дипломатичною функцією.

Якщо Лещинську її статус королеви автоматично наділяв історичною значущістю, то значущість Валевської необхідно було літературно обґрунтувати. Виникає художня потреба перетворити любовну історію на історію політичну. Лещинська — це інституціоналізована близькість до влади, Валевська — персоналізована близькість до влади.

Це особливо виразно виявляється у сценах, де до Валевської звертаються з політичними проханнями. Так, генерал С. Малаховський переконує Марію:

«Наполеон запалив серця, з'явився як вихор, зробив те, що було неможливе. Опиратися йому ми не можемо <…>. Для того щоб йти за ним, бракне нам <…> гарантій, що його наміри сприятливі для нас, що вони у нього взагалі є. <...> Жодного недвозначного слова від нього не можна почути... Отже, того виразу, того слова **ти, пані, повинна домогтися від нього,** ти повинна навіть силою вирвати його, повинна схилити його на наш бік» (Gąsiorowski, 1957, s. 277).

А княгині Яблоновській Марія Валевська з відразою і гнівом каже: «...радиш мені, щоб я, на кривду Польщі, сприяла таємним переговорам з австріяками й змусила імператора ухвалити рішення про відступ військ Понятовського з Галичини?» (Gąsiorowski, 1957, s.527).

Подібна характеристика справді наближає героїню до традиційного образу дружини суверена, яка могла виконувати роль посередниці між владою та підданими. У політичній культурі Старого порядку до королеви зверталися з проханнями про помилування, призначення, захист, матеріальну підтримку або перегляд рішення монарха. Саме це дає підстави говорити про символічну «монархізацію» Валевської в романі.

Водночас принципова різниця між двома образами полягає в тому, що королівський статус М. Лещинської сам по собі гарантує їй місце в історії, тоді як близькість Валевської до Наполеона потребує постійного наративного виправдання, тому її стосунки з імператором у романі представлені не як морально сумнівний епізод приватного життя, а як прояв патріотичної жертовності. Звідси й характерне перенесення акценту з еротичного на національне.

У міфі про Валевську реалізується також ширша європейська наративна модель: жінка відмовляється від зовнішніх ознак статусу і саме через цю простоту набуває особливої символічної величі. Показовим є опис її появи на варшавському прийомі. У мемуарній та біографічній традиції її туалет описується як надзвичайно простий: біла атласна сукня, легкий газовий покрив і вінок або діадема з листя, без коштовних прикрас. У пізнішій англомовній традиції ця деталь також відтворюється як «білий атлас без ювелірних прикрас», а її блідість стає підставою для відомої репліки Наполеона про «біле на білому».

Важливо також розрізняти джерельний факт і його літературну функціоналізацію. Сам по собі білий одяг не обов'язково є художньою вигадкою; однак у композиції оповіді про першу зустріч він набуває символічного значення. Білий колір, відсутність коштовностей, простота туалету та вінок із листя протиставляються придворній демонстративності. Героїня ніби позбавлена зовнішніх ознак, за допомогою яких аристократична жінка заявляє про свій статус. Її краса постає не як результат багатства чи придворного вбрання, а як природна якість особистості.

Цей мотив має типологічні паралелі в європейських оповідях про принцес, чиї природність і краса привертають увагу правителя або спадкоємця престолу. Показовою є історія першого зацікавлення принца Уельського, майбутнього короля Едуарда VII, принцесою Олександрою Данською. Як зазначає англійський біограф Дж. Кастелл Хопкінс у праці «Життєпис короля Едварда VII» (Hopkins, 1910), коли Олександрі ще не виповнилося сімнадцяти років, принц випадково побачив її портрет. Майбутня королева була представлена в доволі простому інтер'єрі та невибагливому вбранні. Хопкінс підкреслює, що саме цей образ юної дівчини справив на принца неабияке враження. Він зберіг фотографію, а невдовзі побачив і мініатюрний портрет Александри в домі герцогині Кембриджської. Згодом принц вирушив до Пруссії, де 24 вересня 1861 року в соборі Шпаєра відбулася їхня перша особиста зустріч, а через рік вони заручилися (Hopkins, 1910, p. 70).

Іншим прикладом є історія принцеси Єлизавети Баварської. Під час зустрічі 16 серпня 1853 року в Бад-Ішлі з її майбутнім чоловіком — австрійським імператором Францом Йосифом, юна принцеса по-

стала перед імператором у простій чорній дорожній сукні. Ця деталь відтворюється в біографічній традиції, зокрема у праці Б. Гаманн «Імператриця мимоволі» (Hamann, 1986). Дорожнє вбрання майбутньої імператриці згодом стало одним із характерних елементів культурно-історичного наративу про Сісі, підкреслюючи невимушеність її появи при дворі та контраст між її юністю і пишнотою імператорського оточення. Отже, простий одяг у подібних оповідях функціонує не лише як побутова деталь, а як засіб підкреслення природності героїні та її відмінності від придворного середовища.

Типологічно близьким є й образ Теофіли Дзялинської (Теофіли Шолдрської-Потулицької), власниці замку Курник XVIII століття. В обох випадках історична жінка перетворюється на культурний символ, а білий одяг стає важливим візуальним маркером цього перетворення.

Портрет Теофіли Дзялинської, який приписують колу Антуана Пена, зображує польську аристократку у пишній білій сукні. Саме цей портрет став матеріальною основою легенди про «Білу Даму», адже у XIX столітті виникла оповідь, за якою Теофіла опівночі сходить із портрета й блукає замком, а в пізніших варіантах її забирає лицар на чорному коні (Falk, Potocka, Potocki, 2020).

У цьому випадку доцільно розрізняти три рівні репрезентації: історичну особу, її портретний образ і легендарного персонажа Білої Дами. Портрет є матеріальним свідченням візуальної репрезентації Теофіли, однак у подальшій культурній рецепції білий одяг набуває нового семантичного значення. Важливо, однак, не ототожнювати портретний образ із первісним джерелом легенди: йдеться про подальше нашарування фольклорних і романтичних конотацій на вже сформований візуальний образ. Саме цей механізм перетворення історичної жінки на символічну постать продуктивний для зіставлення з літературною міфологізацією М. Валевської.

Міфологізація Валевської глибоко вкорінена у польській культурі і виходить за межі літератури, театру та кінематографа. Показовим прикладом є історія косметичного бренду «Pani Walewska» («Пані Валевська»), створеного польською компанією Miraculum у 1971 році. Уже сама назва бренду апелює до історичної постаті Марії Валевської,

однак у комерційній репрезентації йдеться радше про сформований культурою романтизований образ польської аристократки, пов'язаної з Наполеоном. Офіційна історія бренду Miraculum зазначає, що одним із джерел натхнення для створення серії стала популярна польська кінокомедія «Марися і Наполеон» (1966) режисера Л. Бучковського, у якій Марію Валевську зіграла Б. Тишкевич (Pani Walewska, n.d.).

Міфологізований образ закріплюється і у візуальному оформленні продукції. Фірмовий кобальтовий флакон, який став одним із найбільш упізнаваних елементів бренду, має форму, стилізовану під капелюх Наполеона (Miraculum, n.d.). Отже, упаковка встановлює безпосередній символічний зв'язок між іменем Валевської та Наполеоном, переводячи їхню історію зі сфери історичної пам'яті у сферу повсякденного споживання.

Показовою є й рекламна формула, зафіксована в матеріалах Miraculum 1976 року: косметика «Pani Walewska» позиціонувалася як своєрідний засіб, за допомогою якого жінка могла «заволодіти почуттями "Наполеона" свого життя». Ця формула демонструє трансформацію історичного наративу на комерційний міф. Ім'я Валевської стає знаком жіночої привабливості, елегантності та здатності привернути увагу впливового чоловіка.

Таким чином, історія бренду «Pani Walewska» демонструє ще один етап трансформації образу історичної постаті: від біографічної пам'яті та літературної міфологізації — до масової культури, кінематографічної репрезентації та комерційного брендингу. Ім'я Марії Валевської починає функціонувати незалежно від первісного історичного контексту, асоціюючись із жіночою красою, елегантністю, аристократизмом, романтичним коханням і наполеонівською легендою.

Отже, проведене дослідження дозволяє говорити про кілька взаємопов'язаних особливостей міфологізації образу М. Валевської в романі В. Гонсьоровського. У польській літературній традиції формується міф, який розширює історичну функцію Валевської, перетворюючи її на добровільну жертву польської справи. Саме таку модель реалізує Гонсьоровський: у стосунках двох закоханих людей він бачить не лише приватну історію, а й історію національної надії.

В романі образ пані Валевської переводиться із сонму коханок французьких правителів до ширшого типу «жінки при владі» — впливової фігури поруч із правителем Франції. Її образ фактично набуває рис правлячої королеви, хоча формального статусу вона не мала.

Саме тут особливо продуктивною стає паралель із Марією Лещинською. Дві польки, пов'язані з найвищою владою Франції, репрезентують різні моделі присутності Польщі у французькому культурному просторі: одна — через корону, інша — через кохання; одна наближається до центру влади офіційно, інша — приватно. Лещинська має інституційний статус, тоді як політичне значення Валевської значною мірою створюється літературою.

Водночас обидві постаті дають змогу простежити один із механізмів культурної міфологізації: історична жінка набуває значення, що виходить за межі її документованої біографії. У випадку Валевської це відбувається через поєднання любовного, патріотичного й політичного наративів.

Важливо також, що колір і характер вбрання М. Валевської в культурній та літературній репрезентації традиційно набували ширшого символічного значення, як і у міфологізації осіб королівської крові (принцеса Олександра Данська, принцеса Елизавета Баварська) чи відомих аристократок Польщі. Наприклад, у легенді про Білу Даму замка Курник біле вбрання Теофіли Дзялинської стає частиною її легендарного образу, тоді як у художній репрезентації М. Валевської білий одяг під час першої зустрічі з Наполеоном акцентує її простоту, скромність і природність. Два образи в білому зближує сам принцип міфологізації, за якого окрема деталь жіночого вигляду починає визначати сприйняття історичної постаті.

Міфологізація образу Марії Валевської не обмежується літературою, театром чи кінематографом, а продовжує функціонувати в ширшому просторі культурної пам'яті та масової культури. Перехід її імені у сферу комерційного брендингу засвідчує, що сформований літературою й кінематографом образ набуває здатності існувати незалежно від первісного історичного контексту. Історична постать поступово перетворюється на культурний символ, у якому поєднуються уявлення про жіночу красу, елегантність, аристократизм, романтичне кохання та зв'язок із наполео-

нівською легендою. Образ Марії Валевської демонструє тривалу й багаторівневу трансформацію історичної пам'яті: від конкретної біографічної постаті — до літературного героя, кінематографічного персонажа й, зрештою, впізнаваного культурного знака, який продовжує функціонувати поза межами власне художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Янішевський, О. В. (2005). *Проза Вацлава Гонсьоровського: генеза і структура історичного дискурсу* [Кандидатська дисертація, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].

2. Brandys, M. (1969). *Kłopoty z panią Walewską*. Iskry.

3. d'Ornano, A.-P.-R. (1935). *The life and loves of Marie Walewska*. Hutchinson.

4. Dufresne, C. (2004). *Marie Walewska: L'épouse polonaise de Napoléon Ier*. Pygmalion.

5. Falk, A., Potocka, M., & Potocki, M. (2020). *Biała Dama w gorsecie mitów i legend: Rzecz o Teofili z Działyńskich Szołdrskiej-Potulickiej (1715–1790)*. Stowarzyszenie Teatralne Legion.

6. Gąsiorowski, W. (1957). *Pani Walewska*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

7. Germann, J. G. (2015). *Picturing Marie Leszczinska (1703–1768): Representing queenship in eighteenth-century France*. Ashgate.

8. Hamann, B. (1986). *The reluctant empress: A biography of Empress Elisabeth of Austria*. Knopf.

9. Hopkins, J. C. (1910). *The life of King Edward VII: With a sketch of the career of King George V*. John C. Winston.

10. Kukiel, M. (1939). *Żywot bajeczny Marii Walewskiej*.

11. Kukiel, M. (1957). *Prawda i bajki o pani Walewskiej*.

12. Lentz, T. (2002). *Nouvelle histoire du Premier Empire: I. Napoléon et la conquête de l'Europe, 1804–1810*. Fayard.

13. Masson, F. (1894). *Napoléon et les femmes*. Paul Ollendorff.

14. Miraculum. (n.d.). *About company*.

15. Nieuwazny, A. (2001). Marie Walewska, la belle Polonaise de Napoléon. *Napoléon Ier*, March–April, 6–11.

16. Pani Walewska. (n.d.). *Historia*.

17. Sutherland, C. (1979). *Maria Walewska: Napoleon's great love*. Weidenfeld and Nicolson.

18. Tulard, J. (1999). *Dictionnaire Napoléon*. Fayard.

19. Żaboklicki, K. (n.d.). Maria Walewska, «l'épouse polonaise de Napoléon»: Mythe et réalité.

REFERENCES

1. Yanishevs′kyi, O. V. (2005). *Proza Vatslava Hons'orovs'koho: Heneza i struktura istorychnoho dyskursu*. Kandydats′ka dysertatsiia, Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [In Ukrainian]

2. Brandys, M. (1969). *Kłopoty z panią Walewską*. Iskry. [In Polish]

3. d'Ornano, A.-P.-R. (1935). *The life and loves of Marie Walewska*. Hutchinson. [In English]

4. Dufresne, C. (2004). *Marie Walewska: L'épouse polonaise de Napoléon Ier*. Pygmalion. [In French]

5. Falk, A., Potocka, M., & Potocki, M. (2020). *Biała Dama w gorsecie mitów i legend: Rzecz o Teofili z Działyńskich Szołdrskiej-Potulickiej (1715–1790)*. Stowarzyszenie Teatralne Legion. [In Polish]

6. Gąsiorowski, W. (1957). *Pani Walewska*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. [In Polish]

7. Germann, J. G. (2015). *Picturing Marie Leszczinska (1703–1768): Representing queenship in eighteenth-century France*. Ashgate. [In English]

8. Hamann, B. (1986). *The reluctant empress: A biography of Empress Elisabeth of Austria*. Knopf. [In English]

9. Hopkins, J. C. (1910). *The life of King Edward VII: With a sketch of the career of King George V*. John C. Winston. [In English]

10. Kukiel, M. (1939). *Żywot bajeczny Marii Walewskiej.* [In Polish]

11. Kukiel, M. (1957). *Prawda i bajki o pani Walewskiej.* [In Polish]

12. Lentz, T. (2002). *Nouvelle histoire du Premier Empire: I. Napoléon et la conquête de l'Europe, 1804–1810*. Fayard. [In French]

13. Masson, F. (1894). *Napoléon et les femmes*. Paul Ollendorff. [In French]

14. Miraculum. (n.d.). *About company.* [In English]

15. Nieuwazny, A. (2001). Marie Walewska, la belle Polonaise de Napoléon. *Napoléon Ier*, No.7 March–April, 6–11. [In French]

16. Pani Walewska. (n.d.). *Historia.* [In Polish]

17. Sutherland, C. (1979). *Maria Walewska: Napoleon's great love*. Weidenfeld and Nicolson. [In English]

18. Tulard, J. (1999). *Dictionnaire Napoléon*. Fayard. [In French]

19. Żaboklicki, K. (n.d.). Maria Walewska, «l'épouse polonaise de Napoléon»: Mythe et réalité. [In French]

Отримано: 04.09.2026
Прорецензовано: 14.09.2026
Схвалено до друку: 29.09.2026